

Müasir tarixi mərhələdə gənc müstəqil dövlətlərin davamlı olaraq uğurlar qazanması çox çətin məsələdir. Bunu dünyanın nüfuzlu dövlət başçıları da etiraf edirlər. Xüsusilə Cənubi Qafqaz kimi dolazıq və ziddiyyətli geosiyasi mənzərəyə malik olan regionlarda müstəqil milli siyasət yürütmək xüsusi məharət tələb edir. 2003-cü ildən bu yana Azərbaycanın keçdiyi yola xarici siyasətdə əldə edilən konkret nəticələr kontekstində nəzər saldıqda, çox müsbət bir mənzərəni görürük. Bu barədə ekspertlərin fikirləri maraq doğurur. Onların üzərində dayanmağa ehtiyac yoxdur. Lakin Azərbaycanın BMT-dən sonra dünyanın ən böyük təsisatı olan Qoşulmama Hərəkatına 4 illik sədrliyi, eləcə də dünyada ən mötəbər tədbirlərdən biri hesab edilən BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasına (COP29) yüksək səviyyədə evsahibliyi etməsi və səkkiz inkişaf etməkdə olan ölkənin İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına (D-8) üzvlüyə qəbul olunmasından sonra xarici siyasət kursuna daha bir ümumi baxışın olmasına ciddi ehtiyac yaranıb. Bu, faktiki olaraq, xarici siyasətdə düşündürücü və əhəmiyyətli trendləri aydınlaşdırmağa imkan verir.

Müstəqil xarici siyasət strategiyası

Dövlət başçısı İlham Əliyevin Azərbaycanda dövlət quruculuğunun bütün istiqamətlərində böyük nailiyyətlər əldə etdiyi ən yüksək siyasi dairələrdə yekdilliklə qəbul olunur. Azərbaycan Prezidenti nadir milli siyasi liderlərdəndir ki, müasir dövrün tələbləri və çağırışları səviyyəsində davamlı olaraq qələbələr əldə edir. Buraya xarici siyasət sahəsində qazanılan ciddi uğurlar da daxildir. Əlbəttə, bunun əsas səbəbi Azərbaycanın sözün həqiqi mənasında müstəqil xarici siyasət yürütməsindən ibarətdir.

XXI əsrin ilk onilliklərinin təcrübəsi göstərir ki, rəsmi Bakı bütün sferalar üzrə dərin düşünülmüş siyasi strategiya reallaşdırır və bu zaman regional miqyasdan global səviyyəyə uğurlu keçidlər

ədə bilər. Bu, Bakının geniş geosiyasi məkanda enerji təhlükəsizliyi ilə milli təhlükəsizliyi üzvi surətdə əlaqələndirə bilmək qabiliyyətində özünü büruzə verir.

Bu siyasi strateji kursun əsası Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Burada tarixi təcrübə, geosiyasi reallıqlar və liderin yüksək şəxsi keyfiyyətlərə malik olması qarşılıqlı surətdə bir-birini tamamlayır. Eyni zamanda, çoxistiqamətli və tarazlaşdırılmış əsasda pragmatik və realist siyasət həyata keçirilir. İlham Əliyevin sistemli və ardıcıl yanaşmasını xalq

tam dəstəkləyir. Həmin məqam Prezident İlham Əliyevin bütün mənalarda tam inklüziv legitim lider olduğunu bir daha təsdiqləyir. Müstəqil xarici siyasət strategiyası Azərbaycanın ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlıq platformalarını uğurla sintez edə bilməsi ilə sıx bağlıdır. Son illər ekspertlər bu aspektdə daha çox diqqət yetirməyə başlayıblar. Çünki bütövlükdə dünyaya miqyasında müstəqil dövlətin yalnız ikitərəfli və ya ancaq çoxtərəfli əməkdaşlıq platformalarına arxalanması qalıcı uğur gətirmir. Bunun fərqi indi daha çox diqqət yetirilir. Ulu Öndər isə hələ keçən əsrin 90-cı illərində Azərbaycanın xarici siyasət kursunu müstəqil dövlət kimi məhz həmin özəlliyi nəzərə alaraq formalaşdırıb.

Çox əhəmiyyətlidir ki, Prezident İlham Əliyev Heydər Əliyev siyasi kursuna sadıq qalaraq Ulu

Önderin bu xəttini mürəkkəb şərtlər daxilində XXI əsrdə böyük uğurla davam etdirir. Bu xətt milli, regional və global səviyyələrin qarşılıqlı əlaqəsinin təmin edilməsi fonunda reallaşdırılmaqdadır. Məntiqi olaraq, Azərbaycanın regional və global təşkilatlardakı fəaliyyəti konkret nəticələr verməkdədir.

Bütün bunların nəticələrini

lari əhatə edən tam siyahı deyildir. Ancaq həmin faktlar ümumən bir müstəqil dövlətin həm xarici siyasətdə böyük uğurlar əldə etməsini, onun müstəqil kurs həyata keçirməsini və mürəkkəb şərtlər daxilində hər bir meydanında, faktiki olaraq, böyük gücləri belə yenməsinə ümumi şəkildə ifadə edir. Vurğulan istiqamətlərin hər birinin üzərində ayrılıqda dayanmaq olar.

Regional reallıqlar fonunda aparılan siyasət

2003-cü ildən başlayaraq Azərbaycan milli və regional məsələlərdə həyata keçirdiyi siyasəti uğurlu surətdə əlaqələndirmək əsasında iki mühüm siyasi və geosiyasi nəticə əldə edib. Onlardan birincisi ölkədə qalıcı sabitliyə nail olmaqdan ibarətdir. Hazırda ölkəmiz mürəkkəb və ziddiyyətli geosiyasi regionda sabitlik və təh-

ləri əhatə edən tam siyahı deyildir. Ancaq həmin faktlar ümumən bir müstəqil dövlətin həm xarici siyasətdə böyük uğurlar əldə etməsini, onun müstəqil kurs həyata keçirməsini və mürəkkəb şərtlər daxilində hər bir meydanında, faktiki olaraq, böyük gücləri belə yenməsinə ümumi şəkildə ifadə edir. Vurğulan istiqamətlərin hər birinin üzərində ayrılıqda dayanmaq olar.

verliyə üstünlük verən geosiyasi mühit formalaşdırılmasından ibarətdir. Keçən müddət ərzində digər nailiyyət Bakının Şərq-Qərb, Şimal-Cənub, Cənub-Qərb marşrutları üzrə dünya okeanlarını və qitələri birləşdirən nəqliyyat layihələrinin müəllifi olması ilə bağlıdır. Bununla Azərbaycan Cənubi Qafqazın global enerji təhlükəsizliyinə töhfə verən dövləti halına gəlib. Onun tərkib hissəsi kimi isə ölkəmiz Avropanın enerji təchizatına ciddi fayda verir. Həmin kontekstdə Azərbaycanın nəqliyyat-logistika, informasiya-kommunikasiya proqramlarının təşəbbüskarı olması və həm də Ortaq Dəhliz layihəsinin həyata keçməsində geniş bir məkanda aparıcı rol oynaması diqqətdən kənarda qalmır.

Bütün bunlardan məntiqi olaraq xarici siyasətin başqa bir as-

Kamal Adıgözəlov

Böyük xarici siyasətdə

lühəsizliyin yeganə etibarlı məkanındır. İkincisi, Azərbaycan milli səviyyədə əldə etdiyi uğurları səmərəli şəkildə regional miqyasda transformasiya etməklə təhlükəsizliklə əməkdaşlığı üzvi surətdə birləşdirib. Sonuncu tezis işığında Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə qazandığı nailiyyətləri ayrıca vurğulamaq lazımdır. Bunun fonunda Azərbaycan kənardan olan riskləri

pektinin aktualılığı ön plana çıxır. Bu isə regional və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıqda əldə edilən nailiyyətləri nəzərdə tutur.

Regional və beynəlxalq təşkilatlarda əldə edilən nailiyyətlər

Xarici siyasətin regional aspekti indi ən mühüm istiqamətlərdən biri kimi qəbul edilir. Bunun bir səbəbi müasir geosiyasi proseslərdə regionalizmin əhəmiyyətinin artmasıdır, digər səbəb eyni regionda yerləşən dövlətlərin daha geniş münasibətlər qurmalı olmasının aktuallaşmasıdır. Azərbaycan müstəqil dövlət kimi regional siyasətində ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlıq platformasına üstünlük verir, eyni zamanda, bir sıra regional təşkilatlanma modellərinin təşəbbüskardır. Bu sıradan nümünə kimi "3+3" formatını göstərmək olar. Ekspertlər bu platformanın perspektivinə inanırlar.

Bundan başqa, rəsmi Bakı "Qafqaz Evi" ideyasını irəli sürüb. Prezident İlham Əliyev Cənubi Qafqazda əməkdaşlıq və təhlükəsizliyə çox ciddi diqqət yetirir.

Azərbaycan regional təşkilatlardakı fəaliyyətini böyük uğurla beynəlxalq təşkilatlarda həyata keçirdiyi siyasətlə uyğunlaşdırır. Həmin kontekstdə bir regional və iki beynəlxalq təşkilatda Azərbaycanın əldə etdiyi nailiyyətlərə nəzər salmaq olar.

TDT-nin gücləndirilməsi

Hazırda Azərbaycan sözün həqiqi mənasında Türk Dövlətləri Təşkilatının (TDT) inkişafında stimulyerici güc rolunu oynayır. Türk dünyasının real zəmində integrasiya olunması istiqamətində irəli sürülən təşəbbüslərin əksəriyyətinin müəllifi Azərbaycan Prezidentidir. Eyni zamanda, bu, siyasi-diplomatik fəallıqda da özünü göstərir. Onun nəticəsi kimi TDT-də müxtəlif sferaları əhatə edən konkret layihələr həyata keçirilir. Nümünə

ekspertlər, adətən, aşağıdakı kimi qruplaşdırırlar: regional miqyasda yaranmış geosiyasi, siyasi və s. reallıqlara uyğun yeridilən siyasətdə uğurlar; regional və beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıqda əldə edilən nailiyyətlər; BMT TŞ-yə müvəqqəti sədrlik hüququnun əldə edilməsi (2012-2013-cü illər); Qoşulmama Hərəkatındakı fəaliyyətdə qazanılan uğurlar; TDT-nin gücləndirilməsi; İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Prezident İlham Əliyevin uğurlu hərbi, diplomatik və informasiya mübarizəsi; Şuşa və Qarabağ Bəyannamələrinin imzalanması; Azərbaycanın COP29-a uğurlu sədrliyi, bütövlükdə COP29 çərçivəsində qəbul edilmiş qərarlar; Azərbaycanın inkişaf etməkdə olan səkkiz ölkənin İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına (D-8) üzv qəbul edilməsi.

Əlbəttə, bunlar da bütün uğur-

və təhdidləri neytrallaşdırır və regionda sabitliyi təmin edən əsas güc kimi mövcudluğunu davam etdirir. Bununla Azərbaycan dünyanın böyük güclərinin belə regiona dağıdıcı təsirlərinin qarşısını alır.

Regionda mövcud olan real vəziyyətin fonunda Azərbaycanın son 21 ildə həyata keçirdiyi proqramlar sayəsində bir sıra böyük irəliləyişlər əldə edilib. Onların sırasında Azərbaycanın təbəşinə regionun ən riskli münasibətini həll etməsi xüsusi yer tutur. İndi bu reallıq bütövlükdə Cənubi Qafqazın geosiyasi mənzərəsini müəyyən edir. Bu mənzərə konstruktiv mahiyyətlidir. Belə ki, Azərbaycan regional dövlət kimi nəinki mövcud reallıqlardan çıxış edir, hətta indi həmin reallığı özü yaradır. Bu prosesin öncəki mərhələlərdən fərqi isə rəsmi Bakının təhlükəsizlik, əməkdaşlıq və sülhse-

üçün enerji, nəqliyyat-logistika, gömrük, informasiya-kommunikasiya və s. sahələri göstərə bilərik.

Son illər isə Azərbaycan türk dünyasının mədəniyyət, elm, təhsil kimi sferalarda əməkdaşlığının yeni səviyyəyə yüksəldilməsində xüsusi rol oynayır. Bu proses artan sürətlə davam etdirilir.

Azərbaycan Prezidenti türk dövlətlərini əhatə edən yeni enerji layihələri və Orta Dəhliz kimi global əhəmiyyətli proyektlərin reallaşmasında ciddi rol oynayır.

Bütün bunların fonunda Azərbaycanın TDT-də təhlükəsizlik və ortaq müdafiə sisteminin yaradılması ilə bağlı apardığı siyasət böyük rəğbət qazanıb. Həmin çərçivədə Azərbaycan-Türkiyə və Azərbaycan-Özbəkistan-Qazaxıstan strateji tərəfdaşlıq sazişlərinin imzalanması əhəmiyyətlidir.

Nəhayət, TDT kontekstində Azərbaycan üçün Şuşa və Qarabağ Bəyannamələrinin imzalanması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

dövlət kimi haqlı olduğunu sübuta yetirməklə bağlıdır. Prezident İlham Əliyev 2003-cü ildən başlayaraq daha intensiv və əhatəli formada bunu dünyada təşviq etdi. Artıq 2012-ci ildə BMT-nin əksər üzvləri Azərbaycanın haqlı olduğuna əmin idilər.

İkinci vəzifə bu əminliyi BMT-nin rəsmi sənədində təsbit etməklə əlaqəli idi. Məhz buna görə də həmin dövrdə Azərbaycanın BMT TŞ-nin müvəqqəti üzvlüyünə səsvərmə (təşkilata üzv olan 155 ölkə Azərbaycanı dəstəklədi!) yolu ilə seçilməsi və orada çox ədalətli və səmərəli fəaliyyət göstərməsi Azərbaycan diplomatiyası və liderlik ənənəsində xüsusi hadisədir. KİV-də bu məqam kifayət qədər araşdırılıb.

Qoşulmama Hərəkatındakı (QH) fəaliyyətdə qazanılan uğurlar

Azərbaycan 2011-ci ildən üzü olduğu Qoşulmama Hərəkatı-

deyildir və Azərbaycan xalqı artıq başqa bir böyük uğurun qürur hissinə yaşamaqdadır.

D-8 İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına üzlük

D-8 üç qitəni əhatə edir. ÜDM-i 4 trilyon ABŞ dollarından artıqdır. Ticarət dövriyyəsi 130 milyard dollar həcmindədir. Demografik göstəricisi yüksəkdir. Təşkilata üzv olan ölkələrin əhalisinin sayı dünya müsəlmanlarının 60 faizini təşkil edir – 1,2 milyarddan artıq insanı əhatə edir. D-8-in böyük iqtisadi potensialı vardır. "İslam səkkizliyi" kimi xüsusi mənə daşıyır. Çünki sürətlə inkişaf edən müsəlman dövlətlərini birləşdirir və perspektivdə onun global güc mərkəzlərindən biri olmaq ehtimalı yüksəkdir. Azərbaycanın bu təşkilata üzlüyü birbaşa Prezident İlham Əliyevin uğurlu xarici siyasətinin məntiqi nəticələrindən biridir. Təsədüfi deyildir ki, Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycanın üzlüyünü "qardaş Azərbaycan təşkilatı gücləndirəcək", yəni bu, bir uğurdur, kontekstində təqdim edib.

Prezident İlham Əliyevin D-8-ə üzv olan dövlətlərin başçılarna ünvanladığı məktubların məzmunu bir daha göstərir ki, Azərbaycan müstəqil, düşünülmüş, siyasi varisiyə dayanan təmkinli siyasəti ilə böyük təşkilatlarda layiqli yerini tutmaqda davam edəcəkdir.

D-8-ə üzlük Azərbaycanı həm Cənubi Qafqazda bənzərsiz uğur əldə edən dövlət kimi bir daha təsdiq edir, həm də TDT, MDB, İƏT, QDİƏT kimi təşkilatlarda ciddi statusunu daha da gücləndirir. Onların sırasında xüsusilə Azərbaycanın TDT və MDB daxilində fəaliyyətini yeni səviyyəyə yüksəltməsi üçün əlavə imkanlar yaradır.

Yalnız onu vurğulayaq ki, MDB-də Azərbaycandan başqa D-8 üzvü olan dövlət yoxdur, TDT-də isə Türkiyə ilə yanaşı, ancaq Azərbaycan vardır! Bu fakt onu göstərir ki, türk dünyasında Azərbaycan xüsusi yer tutur. Təşkilatın gələcəyi bir çox mənada onun fəaliyyətindən asılıdır.

Beləliklə, Azərbaycanın xarici siyasətinin son 21 ildə əldə etdiyi bir sıra nailiyyətlərin ümumi ifadəsi də göstərir ki, Prezident İlham Əliyev dövlət başçısı və siyasi lider kimi dövlətimizi uğurlardan uçuşlara aparır. Bu prosesin davam edəcəyinə xalqın böyük əminliyi vardır! Azərbaycan öz rəhbəri və liderinə dərinə inanır və etibar edir!

strateji kurs: uğurların anatomiyası

Çünki bu iki sənəd Azərbaycanın türk dövlətləri ilə münasibətlərini müasir dövrdə hüquqi olaraq rəsmiləşdirir. Bu baxımdan Şuşa Bəyannaməsi iki türk dövlətinin strateji mütəfəqqiliyinə hüquqi və siyasi məzmun verirsə, Qarabağ Bəyannaməsi bütün müstəqil türk dövlətlərinin əlaqələrini tənzimləyir.

Hər iki strateji sənədin Azərbaycanda imzalanması isə böyük rəmzi mənə daşıyır. Bu nailiyyətin təməlinə Prezident İlham Əliyevin İkinci Qarabağ müharibəsində uğurlu hərbi, diplomatik və informasiya mübarizəsi aparması dayanır. 44 gün müddətində bütün dünya bu prosesi heyranlıqla izlədi.

Bir çoxları nə baş verdiyini tam anlaya bilmədi. Lakin gerçəklikdə Azərbaycanın Müzəffər Ali Baş Komandanının verdiyi çox düzgün, çevik və nəticəverici hərbi qərarları, dünyanın bir sıra güclü, ancaq qərəzli dairələrinə ünvanladığı incə diplomatik mesajları və sözün həqiqi mənasında təkbaşına apardığı uğurlu informasiya müharibəsi sonda dumanlı başları ayıltı.

Bununla yanaşı, Mərkəzi Asiya türk dövlətləri cəsarətləndi, Azərbaycanı bir uğur nümunəsi kimi qəbul etdi. Qarabağ Bəyannaməsinin məzmununa həm də bu prizmadan baxmaq lazımdır! Həmin sənəd, faktiki olaraq, türk dövlətlərinin inteqrasiyasına Azərbaycanın verdiyi töhfələrin yerini və rolunu yaxşı ifadə edir!

BMT TŞ-yə müvəqqəti sədrlik hüququnun əldə edilməsi (2012-2013-cü illər)

Bu, Prezident İlham Əliyevin nüfuzlu beynəlxalq təşkilatda əldə etdiyi ən böyük diplomatik və siyasi qələbələrden biridir. Çünki bir sıra böyük güclər birmənalı olaraq ermənipərəst mövqə tuturlar və bu ədalətsizlik indi də davam edir. Azərbaycan lideri buna görə iki vəzifəni paralel şəkildə yerinə yetirməli idi.

Onlardan biri Azərbaycanın hüquqi, demokratik və müstəqil

nin fəaliyyətinə yeni dinamika, əhatə və məzmun gətirib. Bu, özünü xüsusilə 2019-2023-cü illərdə QH-yə Azərbaycanın sədrliyi müddətində göstərib. Prezident İlham Əliyev ədalətli, obyektiv, səmərəli, humanist və birləşdirici təşəbbüsləri ilə bütün dünyada ölkə-

Azərbaycanın COP29-a uğurlu sədrliyi
Bu hadisə Azərbaycanın milli və regional səviyyədə global miqyasda çox uğurlu geosiyasi, siyasi, diplomatik və informasiya transformasiyasının bariz nümunəsidir. COP29-un Bakıda təşkili asan mə-

ləri indi ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verirlər. Əsas isə odur ki, ABŞ və Fransa başda olmaqla, bu ədalətsiz planları quranlar güclü Azərbaycan dövləti və onun yeni güclü və ədalətli lideri ilə qarşı-qarşıya gəldiklərinə tam əmin oldular! Bu, onlar üçün pis

mizin nüfuzunu daha da yüksəldib. QH-dəki fəaliyyət, şübhəsiz, Azərbaycan liderinin çox böyük uğurlarından biridir. Bu təşkilatda Azərbaycan, praktiki olaraq, regional miqyası aşaraq global məsələlərdə haqsızlıq və antihumanizm qarşı addımlar atır. Bunun nəticəsidir ki, indi dünyanın bir sıra müstəmləkə dövlətləri neokolonializm qarşı ciddi mübarizə aparırlar. Bütövlükdə həm Azərbaycanın dövlət kimi, həm də onun rəhbəri İlham Əliyevin lider olaraq obyektiv obrazının təsdiqində ciddi rol oynayır. İndi COP29 hadisəsinə məhz bu kontekstdə nəzər salmaq faydalı olar.

Bunlardan başqa, Azərbaycan Prezidenti QH çərçivəsində global siyasətdə yeni liderliyin nümunəsini nümayiş etdirir. Bunlar bütövlükdə həm Azərbaycanın dövlət kimi, həm də onun rəhbəri İlham Əliyevin lider olaraq obyektiv obrazının təsdiqində ciddi rol oynayır. İndi COP29 hadisəsinə məhz bu kontekstdə nəzər salmaq faydalı olar.

sələ deyildi. Çünki Azərbaycan, faktiki olaraq, total xarakter alan və güclü mənbələrdən qaynaqlanan informasiya təxribatlarını neytrallaşdırmalı, eyni zamanda, bir təşkilatçı dövlət kimi mükəmməl davranmalı idi. Nəhayət, ən əhəmiyyətli, Bakıdakı müzakirələrin konkret nəticəsi olmalı idi.

Bu üç məqamın vəhdətdə yerinə yetirilməsi geosiyasi aspektdə həm də ona görə vacib idi ki, Azərbaycan 2003-cü ildən bu yana davamlı olaraq müstəqil siyasəti ilə uğurlar qazandığını dünyaya göstərmişdi. Dövlətimizin artıq uğurlu siyasət yürütdüyü inkar edilə bilməzdi. Buna görə də bədxahlar bu imicin global miqyasda özünü tam təsdiq edə bilməsinin xofunu yaşayırdılar.

Buna qarşı isə Ermənistandan alət kimi istifadə etməklə müxtəlif iftiralar və şantajlar ortaya atıldı. Onların Azərbaycandakı qulbəçə-

xəbər ola bilər, lakin müasir Azərbaycan müstəqil dövlətinin bütün dünyaya töhfə verə bilmək potensialının çox yüksək olduğunun təsbiti kimi, bizim qürur mənbəyimizdir!

Azərbaycan BMT-nin iqlim dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasını həm yüksək səviyyədə təşkil etdi, həm də yekunda müsbət razılıqlara gəldi. Onların sırasında üzv dövlətlərin iqlim məsələsinə vəsaitləri tələb olunan səviyyəyə yüksəltməklə bağlı ortaq mövqeyə gəlməsini ekspertlər Azərbaycan diplomatiyasının ciddi uğuru kimi ayrıca vurğulayırlar. BMT və dünyanın ədalətli siyasi liderləri Prezident İlham Əliyevin bu uğurunu birmənalı vurğulayırlar və dövlətimizin başçısına, xalqımıza daha böyük uğurlar arzulayırlar! Təbii ki, bu cür yüksək qiymət tarixi olaydır! Lakin bu da son